

DOI: <https://doi.org/10.36719/2789-6919/20/31-34>

Rəşad Bəhramlı
Bakı Dövlət Universiteti
magistrant
rashad.bahramli@outlook.com

MÜQAVİLƏNİN STANDART ŞƏRTLƏRİ

Xülasə

Təqdim olunan məqalədə müqavilə anlayışı, onun əsas tərkibi, mahiyyəti, şərtləri təhlil edilmişdir. Müqavilənin standart şərtləri kateqoriyalara ayrılaraq göstərilmiş və hər biri üçün ayrılıqda izahı verilmişdir. Bununla yanaşı müqavilə şərtləri və müqavilə müddəaları arasındakı fərqlər də qeyd edilərək, anlayışlar arasındakı əlaqələr müəyyənləşdirilir. Müqavilə təşkili adətən işgüzar münasibətlərin formalaşmasında, həmçinin ortaqlıq prinsiplərinin qorunmasında əhəmiyyətlidir. Müqavilə yazılması xüsusi diqqət və bacarıq tələb edən prosesdir. Qanunvericiliyin maddələrini nəzərə alaraq şərtlərin tələbləri maddələrlə qeyd edilməkdədir. Bu araşdırmada müqavilə bağlanmasının əhəmiyyətinə, müqavilə şərtlərinin təşkilinə, yaranacaq problemlər qarşısında hüquqi tələblərin təminatına toxunulmuşdur.

***Açar sözlər:** işgüzar münasibətlər, kompensasiya, müddəalar, müqavilə təşkili, qanunvericilik*

Rashad Bahramli
Baku State University
master student
rashad.bahramli@outlook.com

Standard terms of the contract

Abstract

This article is an analysis of the concept of a contract, its main components, essence, and conditions. The standard terms and conditions of the contract are defined according to categories and a separate description is given for each of these categories. However, the differences between contractual terms and conditions and contractual provisions are noted, and links are drawn between the concepts.

The form of the contract often plays an important role in the shaping of industrial relations and the maintenance of the principles of partnership. Writing a contract is a process that requires special attention and skill. The requirements of the conditions that are subject to the articles of the legislation are determined by the articles. This work considers the importance of concluding the contract, regulating the terms of the contract, and providing legal requirements in the face of emerging problems.

***Keywords:** labour relations, compensation, provisions, contract organization, legislation*

Giriş

Hər hansı müqaviləni yazarkən, mövzunun mahiyyətini əsaslı anlamaq, tərkib və təşkili üçün yazılacaq planları öncədən müəyyənləşdirmək lazımdır. Bunun üçün müqavilənin yazı qaydalarını bilmək, ardıcılığı müəyyənləşdirib və hərtərəfli düşünülmüş şəkildə tərtib etmək mütləqdir. Hüquqşünas müqavilə tərtib edərkən və ya müqaviləyə dəyişiklik edərkən müştərinin maraq və tələblərini diqqətə almalı, şərtləri düzgün şəkildə müəyyənləşdirməlidir.

Müqavilənin tərkib hissəsini təşkil edən hər hansı bir müddəa və ya termin müqavilə şərtləri adlanır. Mövcud olan şərtlərin hər biri müqavilə öhdəliyini müəyyənləşdirir və qəbul edilən bu öhdəliklərin pozulduğu zamanı məhkəmə prosesinin başlanması üçün qərar qəbul edilir. Biznesdə ən çox istifadə olunan vasitələrdən biri müqavilədir.

Biznes təşkili sırasında yaranan yeni ortaqlıq və ya razılaşmalar zamanı müqavilə şərtlərindən geniş istifadə olunur. Müqavilə şərtləri həcm baxımından geniş və ya bir neçə maddəlik yazılardan ibarət olur. Şərtlərin əsas məqsədi hər bir tərəf üçün tətbiq olunan müddəa və qaydaları müəyyənləşdirib, tərəflərə təqdim etməkdən ibarətdir (1).

Təşkil edilən şirkət müqavilələrində bir neçə kateqoriyaya bölünən əsas şərtlər olacaqdır. Həmçinin onu da qeyd etmək lazımdır ki, bəzi müqavilələrin təşkilində şərtlər maddəsindən də istifadə edilir.

Nümunə olaraq, kredit və səhmlərin hüquqi şəxslərdən alınmasına dair tərtib edilmiş müqavilələrdə “İlkin Şərtlər” başlığı altında qeyd olunmuş maddəyə rast gəlmək mümkündür. Qanunvericiliyin tələblərini nəzərə alaraq şərtlər maddəsini tərtib etmək lazımdır. Bunun üçün Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsinin 328-ci maddəsinə diqqət yetirilməlidir. Şərtlərə dair tələblər burada göstərilmişdir (Əliyev, 2017: 37).

Müqavilə şərtləri, tərəfləri qanuni olaraq bir sıra minimum öhdəlikləri yerinə yetirməyə məcbur edə bilər və bunu nəzərə alaraq tərəflər razı qalana qədər müddəa və şərtləri müzakirə etmək hüququna malikdirlər.

Müqavilə bağlandığı andan etibarən isə tərəflərin öhdəlik və hüquqları artıq qəbul edilmiş olur. Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsinin 405.1-ci maddəsinə görə, tərəflər arasında müqavilə şərtləri təsdiqlənsə müqavilə bağlanmış olaraq qeyd edilir (3).

Sadə dillə desək, müqavilənin şərtləri son tarixlər, ödənişlər və kompensasiyalar təyin etməklə tərəflərin maraqlarını ən yaxşı şəkildə qorumaq üçün nəzərdə tutulmuşdur. Bir sıra müqavilələrdə müəyyən standart müddəalar mövcuddur və müxtəlif müqavilələrdə də rast gəlinə bilər (4).

Müqavilə ifadələri tez-tez hər bir tərəfin düzgün hüquqi şərtləri bildiyinə zəmanət vermədən istifadə olunur. Müqavilə şərtlərinin növlərini üç kateqoriyaya bölürlər: şərtlər, zəmanətlər və ya müddətsiz şərtlər.

1. Şərtlər – tərəflər arasında razılıq əldə edildiyi halda yerinə yetirilmərsə, mövcud vəziyyətə bağlı olaraq səbəbkar tərəf müqaviləni pozmuş hesab olunacaq və bununla da qarşı tərəfə müqaviləni ləğv etmək, həm də zərərin qarşılığı olaraq təzminat tələb etmək hüququ verəcəkdir.

2. Zəmanət. Bu kateqoriyaya daxil olan müqavilə şərtinə görə, qarşı tərəf müqaviləni pozarsa, buna həll üsulu olaraq günahsız tərəfin, səbəbkar tərəfindən zərərin ödənilməsini tələb etmək icazəsi veriləcəkdir. Lakin müqavilə ləğv edilməyəcəkdir.

3. Müddətsiz şərtlər. Müddət nə şərt, nə də zəmanət olmadıqda müddətsiz olacaqdır. Qeyri-müəyyən bir müddət pozulduğu təqdirdə, günahsız tərəf üçün mövcud olan fəaliyyət növü, pozuntunun nə qədər ciddi olmasından asılı olacaqdır. Məsələn, bu pozuntu günahsız tərəfi müqavilədə göstərilən faydalardan məhrum edərsə, bu şərtlərin pozulması kimi təsnif ediləcəkdir. Günahsız tərəf daha sonra müqaviləni ləğv edə və zərərin ödənilməsini tələb edə bilər. Bununla birlikdə, pozuntu kiçikdirsə və müqaviləni pozacaq qədər əhəmiyyətli deyilsə, zəmanət pozuntusu kimi təsnif ediləcəkdir. Günahsız tərəf yalnız zərərin ödənilməsini tələb edə bilər (Allahverdiyev, 2008: 55).

Müqavilələrin təşkili və yazılması universal və hər hansı bir iş üçün, harada olursa olsun, işçiləri işə götürmək, müştəriləri cəlb etmək və satıcılarla ortaq olmaq üçün vacibdir. Ümumi müqavilə şərtləri aşağıdakı kimi verilmişdir.

1. Məxfiliyin qorunması.
2. Xitam.
3. Fors-major.
4. Mübahisə.
5. Zərər.

Müqavilələrin yazılması işgüzar münasibətlərin şərtlərini, bir qayda olaraq, hüquqi şəkildə təsvir edir. Müqavilənin təşkilində mürəkkəb terminologiyalar və formulalar qeyd edilir. Müqavilə yazı qaydalarına əsasən bunları təhlil etmək, müqavilə müddəası kimi anlayışları, müqavilə şərtləri ilə arasındakı fərqləri bilmək əhəmiyyətlidir (Həsənov, 2013: 22).

Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsinin 417-420-ci maddələrinə əsasən müqavilənin standart anlayışı haqqında bölgü aşağıdakı kimi qeyd edilmişdir (7):

417.1. Standart müqavilə şərtləri, qarşılıqlı tərəflərdən birinin digərinə təklif etdiyi əvvəlcədən müəyyən edilmiş təkrar istifadə şərtləridir; 417.2. Xüsusi olaraq şərtləndirmiş müqavilə, adi müqavilə şərtləri kimi qəbul edilmir; 417.3. Tərəflərin qəbul etdiyi şərtlər standart şərtlərə nisbətən üstünlük təşkil edir.

Maddə 418. Müqavilənin tərkib hissəsinə çevrilən standart şərtlər.

418.1. Müqavilənin standart şərtlərinin müqavilənin tərkib hissəsinə çevrilməsi o halda mümkündür ki, təklif edən tərəf vizual olaraq qeyd edib və şərtlər barədə istinad versin, qarşı tərəfin isə şərtlərlə tanış olmaq imkanı varsa və bu istinadlara razıdırsa, qəbul edirsə onda müqavilənin standart şərtləri müqavilənin tərkib hissəsi kimi qəbul edilir; 418.2. Müqaviləni bağlayan tərəflərdən biri sahibkardırsa, standart müqavilə şərtləri əsas komponentə çevrilir.

Maddə 419. Müqavilənin standart şərtlərində qeyd edilən qeyri-adi müddəalar.

419.1. Müqavilə şərtlərində qeyri-müəyyənlik olduğu halda, şərtlər müqavilənin tərkib hissəsinə çevrilmir; 419.2. Qeyri-müəyyənliyə səbəb olan şərtlər, bunu təklif edən tərəfin əleyhinə qəbul edilir.

Maddə 420. Standart müqavilə şərtlərinin etibarsızlığı

420.1. Aşağıdakı müddəalar təklif edən tərəfin sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmayan fiziki şəxslərə tətbiq edildiyi halda etibarsız sayılır. Müddəalar: 420.1.1. təklifi qəbul etmək məqsədli; 420.1.2. kifayət qədər aydın olmayan (öhdəliyin pozulması); 420.1.3. müqavilədən imtina şərtinə səbəb olan amillər; 420.1.4. vəd olunmuş işin dəyişilməsi zamanı, digər tərəf üçün qeyri-məqbul halları; 420.1.5. çəkilmiş xərcin qeyri-nisbi şəkildə tələbi kimi hallar etibarsız sayılır.

420.2. Müqaviləyə daxil edilmiş şərtlərdə, haqsızlıq, ədalətsizlik prinsipi varsa digər tərəf üçün zərərli olduğundan etibarsız sayılır; 420.3. Sahibkarlıqla məşğul olmayan şəxslərə qarşı aşağıdakı qoyulan müddəalar etibarsız sayılır: 420.3.1. yüksək qiymət tələbi; 420.3.2. icradan imtina hüququ; 420.3.3. tələblərin qarşılıqlı əvəzlənməsinə qadağan edilməsi; 420.3.4. öhdəlik barədə xəbərdarlıq etməklə vəzifədən azad edilmə; 420.3.5. yaranan zərərin əvəzi olaraq olan miqdardan çox məbləğin tələb edilməsi; 420.3.6. tərəfin məsuliyyətsizliyi səbəbilə tələbin pozulmasını istisna edən müddəalar; 420.3.7. tərəfin öhdəliyi pozulduğu halda, müqavilədən imtinanı məhdudlaşdıran müddəalar; 420.3.8. tərəflərdən birinin, qarşı tərəf üçün öhdəliyin icra edilməsində müəyyən aralıqlı deyil, bütövlükdə tələb etməsi zamanı, müqaviləni imtina etmək hüququnu məhrum edən müddəalar; 420.3.9. təklif edən tərəfin məhsulları göndərdiyi zamanı yaranan qüsurlar sırasında məsuliyyəti məhdudlaşdıran müddəalar.

Müddəalar əslində müqavilənin nədən ibarət olmasıdır. Müqavilə müddəaları, tərəflər tərəfindən müqavilənin hər hissəsinə daha ətraflı nəzərdən keçirmək və izah etmək üçün istifadə olunan müqavilədəki mətn bloklarıdır. Müqavilənin müddələrinin əksinə olaraq, müqavilənin şərtləri müqavilənin əsasını təşkil edir.

Nəticə

Beləliklə, müqavilələrin təşkili, doğru və əsaslı yazılması tərəflər arasında əhəmiyyətli rol oynayır. Müqavilələr, müqavilə bitənə və ya ləğv olunana qədər öhdəliklərinizi yerinə yetirməyə davam etməli olduğunuz qanuni məcburi müqavilələrdir. Müqavilələr işgüzar münasibətləri hüquqi qaydada tənzimləyir. Mövcud vəziyyəti nəzərə alaraq müqavilə şərtlərinin xüsusi diqqətlə hazırlanması əsasdır. Hər hansı yaranacaq problem qarşısında ortaya qoyulan bu şərtlər vasitəsilə tərəflər öz hüquqlarını qoruya biləcəklər.

Ədəbiyyat

1. <https://www.summize.com/resources/contract-terms>
2. Əliyev, R. (2017). Müqavilələrin yazılması və danışıqların aparılması. Praktiki vəsait, 64 s.
3. <https://e-qanun.az/framework/45787>
4. <https://az.wikipedia.org/wiki/M%C3%BCqavil%C9%99>
5. Allahverdiyev, S. (2008). Azərbaycan Respublikasının Mülki Hüququ. III cild. IV kitab. Dərslük. Bakı: Digesta, 700 s.

6. Həsənov, Ə. (2013). İş və xidmət müqavilələri: Mülki Məcəllənin kommentariyası. İkinci nəşr. Bakı: Adventa MMC, 418 s.
7. <https://azkurs.org/azerbaycan-respublikasnn-mulki-mecellesi-qebul-edilmisdir.html?page=16>

Göndərildi: 12.02.2023

Qəbul edildi: 29.03.2023